

Prof. dr hab. Ewa Ziemba

Katowice, 14.04.2022 r.

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Edyty Kowalskiej
pt: „Wykorzystanie e-learningu w rozwoju organizacji uczącej się”
napisanej na Wydziale Zarządzania Politechniki Częstochowskiej
pod kierunkiem naukowym promotora prof. dr hab. Doroty Jelonek
oraz promotora pomocniczego dr. inż. Tomasza Turka

1. Wstęp

Podstawą wydania opinii jest pismo dr hab. Agaty Mesjasz-Lech, prof. P.Cz., Kierownika dyscypliny naukowej *Nauki o zarządzaniu i jakości* z dnia 23.02.2022 roku, zawierające prośbę o przyjęcie obowiązków recenzenta w/w rozprawy¹.

Uwzględniając ustawowe kryteria i wymogi stawiane rozprawom doktorskim w kolejnych punktach recenzji zwrócę uwagę przede wszystkim na: ogólną charakterystykę rozprawy; problematykę badawczą i temat rozprawy; cele i hipotezy badawcze oraz zastosowane metody badawcze; strukturę rozprawy; zawartość merytoryczną poszczególnych części rozprawy; a także formalną i redakcyjną stronę rozprawy.

2. Ogólna charakterystyka rozprawy

Przedłożona rozprawa składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów merytorycznych, zakończenia oraz spisów literatury, rysunków, tabel i wykresów. Całość liczy 240 stron. Uzyskane wyniki badań zostały przedstawione w 47 tabelach, na 34 rysunkach oraz 12 wykresach, opatrzonych stosownymi komentarzami oraz wnioskami. Dodatkowo pracę uzupełniają załączniki, w których Doktorantka zaprezentowała narzędzia badawcze: kwestionariusz ankiety oraz kwestionariusz wywiadu.

Bibliografia obejmuje 347 pozycji, w tym monografie, artykuły i referaty naukowe. Literatura zarówno polska, jak i obcojęzyczna jest dość dobrze dobrana, adekwatna do

¹ Stosowane pismo wraz z całą dokumentacją otrzymałam w dniu 01.03.2022.

problematyki podjętej w pracy. Zabrakło najnowszych pozycji dotyczących e-learningu, także w kontekście wyzwań związanych z pandemią Covid-19.

Reasumując, stwierdzam, iż praca jest dobrze udokumentowana.

3. Ocena doboru problematyki badawczej i tematu rozprawy

Tematyka rozprawy doktorskiej mieści się w *naukach społecznych*, dyscyplinie *nauk o zarządzaniu i jakości*, a dotyczy teorii i empirii wykorzystania e-learningu na potrzeby rozwoju organizacji uczącej się. Wpisuje się ona w aktualne nurty badawcze oraz wyzwania, przed jakimi stają współczesne organizacje biznesowe i publiczne.

Problematyka wykorzystania e-learningu w organizacjach, w tym przedsiębiorstwach, administracji publicznej czy edukacji nie jest niewątpliwie nowa, ale za to z pewnością nie jest to problematyka do końca rozwiązana. Może też właśnie dlatego poziom wykorzystania e-learningu w polskich organizacjach, w szczególności w przedsiębiorstwach jest niewystarczający. Przyczyny tego stanu rzeczy są różnorodne – począwszy od problemów natury technologicznej, aż po braki metodologiczne, projektowe i wdrożeniowe, włączywszy brak tzw. dobrych wzorców planowania, wdrażania i zarządzania e-learningiem.

W ciągu ostatnich dwóch lat zauważa się intensyfikację badań nad e-learningiem oraz wzrost jego wykorzystania w organizacjach. Przyczyną większego zainteresowania tą problematyką jest oczywiście pandemia Covid-19. Pojawiające się publikacje dotyczą właśnie wdrożeń e-learningu, głównie w instytucjach edukacyjnych i szkolnictwie. Nadal tylko nieliczne prace badawcze dotyczą wykorzystania e-learningu w przedsiębiorstwach, zwłaszcza w kontekście organizacyjnego uczenia się czy organizacji uczącej się. Dodatkowo, jeśli temat ten był podejmowany, to przede wszystkim w literaturze anglojęzycznej. Wszystko to powoduje, że obszar badawczy wybrany przez Autorkę dotyczący wykorzystania e-learningu w rozwoju organizacji uczącej się, jest obszarem bardzo ciekawym i aktualnym.

Reasumując, dokonany przez Doktorantkę wybór problemu naukowego spełnia wymagania stawiane w tym względzie dysertacjom doktorskim. Nie ulega wątpliwości, że problematyka badawcza jest interesująca i ważna z poznawczego, naukowego i empirycznego punktu widzenia. Moja ocena wyboru problematyki badawczej i tematu dysertacji nie może być zatem inna, jak pozytywna.

4. Ocena postawionych celów badawczych i sformułowanych hipotez badawczych

Fundamentem pracy naukowej i jednocześnie bardzo ważne w jej ocenie są zdefiniowane cele i postawione hipotezy/tezy. Hipotezom i celom Autorka poświęciła – zgodnie z przyjętą praktyką – „Wstęp”.

Doktorantka sformułowała główną hipotezę nawiązującą do tytułu dysertacji, w której zakłada, iż *„wykorzystanie e-learningu w procesie organizacyjnego uczenia się wpływa istotnie i pozytywnie na rozwój organizacji uczącej się.”* (s. 6). Hipotezie głównej towarzyszą trzy poprawnie sformułowane hipotezy badawcze, które odnoszą się do relacji pomiędzy e-learningiem, rozwojem organizacji uczącej się i procesem organizacyjnego uczenia się. Zweryfikowanie hipotezy głównej dysertacji i hipotez badawczych, istotnych w wymiarze poznawczym i utylitarnym, jest obiecującym rozwiązaniem dla badaczy oraz firm stojących w obliczu wyzwań tworzenia organizacji uczących się z wykorzystaniem e-learningu.

Głównym celem badań, który Autorka przedstawiła we *„Wstępie”* było *„opracowanie konceptualizacji modelu wykorzystania e-learningu w rozwoju organizacji uczącej się”* (s. 6). Tak sformułowany cel jest bardzo interesujący i aktualny oraz wpisuje się w lukę badawczą. Mam jedynie drobną uwagę do jego brzmienia. W mojej opinii *„opracowanie konceptualizacji modelu”* nie jest najlepszym sformułowaniem, należało zdefiniować cel jako *„konceptualizacja modelu”*.

Oprócz celu głównego Doktorantka postawiła trzy cele szczegółowe, które korespondują z celem głównym i których osiągnięcie gwarantuje jednocześnie osiągnięcie celu głównego. Doktorantka określiła naturę tych celów, jako poznawczy, badawczy i utylitarny. Mam uwagę do celu określonego jako badawczy o brzmieniu *„empiryczna weryfikacja wpływu e-learningu na rozwój organizacji uczącej się oraz na proces organizacyjnego uczenia się”* (s. 6). Zastanawia mnie dlaczego Doktorantka nazwała ten cel jako badawczy (czy dwa pozostałe nie są celami badawczymi?), a ponadto określenie *„empiryczna weryfikacja wpływu”* raczej wskazuje na proces badawczy a nie cel, którym powinno być np. *„ustalenie wpływu”*. Kategoryzując i formułując cele badań, warto zwrócić uwagę, iż cel badań należy rozumieć jako rodzaj efektu, który zamierzamy uzyskać w wyniku badań. W literaturze istnieją różne klasyfikacje celów ze względu właśnie na te efekty, najczęściej wyróżnia się cele teoretyczne, poznawcze, praktyczne, wdrożeniowe, metodologiczne.

Reasumując, postawione cele i hipotezy mieszczą się w nurcie badań nad wykorzystaniem e-learningu na potrzeby doskonalenia biznesu. Zweryfikowanie sformułowanych hipotez oraz osiągnięcie postawionych celów pozwala na wypełnienie luki w rozważanym obszarze badawczym. Wszystko to powoduje, że zaproponowane w badaniach hipotezy i cele należy ocenić pozytywnie.

5. Ocena zastosowanych metod badawczych

Zgodnie z przyjętą praktyką *„Wstęp”* dysertacji doktorskiej powinien objaśniać procedurę badawczą przyjętą przez Doktorantkę, aby osiągnąć postawione cele i zweryfikować sformułowane hipotezy. Co prawda w rozdziale piątym opisano procedurę badawczą badań kwestionariuszowych, nie mniej we *„Wstępie”* należało przedstawić, w jaki sposób cele zostały osiągnięte i hipotezy zweryfikowane. Co prawda Autorka na rys. W.1 i W2 dokonała próby schematycznego ujęcia i opisu procedury badawczej, lecz nie jest to próba w pełni udana. Na rysunkach tych nie przedstawiono procedury badawczej z podziałem na poszczególne etapy

i zadania badawcze, wykorzystane metody i techniki badawcze oraz cele i hipotezy badawcze, w kontekście poszczególnych części pracy. Taki schemat dawałby gruntowny pogląd dotyczący całej pracy badawczej Autorki i uwypuklił zakres przeprowadzonych badań. W opisach na rys. W.2 zauważyć można pewne niejednoznaczności, np. zadania 2 i 3 mają brzmienie celów: poznawczego i badawczego, brakuje też odniesienia do metod i technik badawczych. Ponadto należy zwrócić uwagę, iż cele się osiąga, a nie realizuje.

Reasumując, wybór metod zastosowanych w procedurze badawczej jest prawidłowy i ich wykorzystanie należy ocenić pozytywnie. Natomiast negatywnie należy ocenić brak całościowego opisu procedury badawczej w przekroju: hipotezy badawcze – cele badawcze – etapy i zadania badawcze – metody i techniki badawcze – poszczególne części pracy.

6. Ocena struktury rozprawy i zawartości jej rozdziałów

Na jakość pracy naukowej składa się, oprócz tematu pracy, zdefiniowanych celów, postawionych hipotez i wykorzystanych metod badawczych, także spójna z tematem, celami i hipotezami struktura pracy.

Strukturę pracy uważam za prawidłową z punktu widzenia zarówno nakreślonego tematu dysertacji, jak i sformułowanych hipotez oraz przyjętych celów. Zasadniczą część rozprawy mgr Edyty Kowalskiej tworzą ściśle powiązane ze sobą „Wstęp”, sześć rozdziałów merytorycznych i „Zakończenie”, a także Załączniki. W strukturze pracy zachowano równowagę pomiędzy aspektami poznawczymi i empirycznymi, a jest ona następująca:

- część poznawcza, obejmująca przegląd literatury na temat zarządzania wiedzą w organizacjach, organizacji uczącej się oraz wykorzystania e-learningu w rozwoju tych organizacji (rozdziały 1-3, 97 stron);
- część poznawcza, prezentująca autorską konceptualizację modelu wykorzystania e-learningu w rozwoju organizacji uczącej się (rozdział 4, 21 stron);
- część badawcza (empiryczna), opisująca wyniki badań nad wykorzystaniem e-learningu w rozwoju organizacji uczącej się (rozdziały 5-6 i Załączniki, 73 strony).

„Wstęp” stanowi prezentację problemu badawczego, obejmującą postawienie i uzasadnienie problemu badawczego, sformułowanie hipotez i zdefiniowanie celów, a także projekcję struktury pracy. Jak podkreślono wcześniej, we „Wstępie” zabrakło kompletnego opisu procedury i metod badawczych.

Zgodnie z przyjętą w pracach naukowych praktyką, pierwsze trzy rozdziały prezentują teoretyczne rozważania i materiał poznawczy, będące punktem wyjścia do konceptualizacji modelu wykorzystania e-learningu na potrzeby rozwoju organizacji uczącej się. Na podstawie dotychczasowego dorobku teoretycznego zostały w nim przedstawione wszystkie kluczowe pojęcia

i koncepcje, natomiast Autorka nie zaproponowała nowych ujęć czy propozycji. Pierwszy rozdział pt. *„Wybrane aspekty zarządzania wiedzą w organizacji”* jest poświęcony koncepcji zarządzania wiedzą, ze szczególnym uwzględnieniem typologii organizacji opartych na wiedzy. W rozdziale drugim pt. *„Proces uczenia się w organizacji”* Doktorantka dokonała analizy stanu nauki na temat uczenia się w organizacji, organizacyjnego uczenia się, organizacji uczącej i jej rozwoju oraz organizacyjnego oduczania się. W kontekście treści tego rozdziału oraz tytułu, celów i hipotez dysertacji jego tytuł powinien raczej brzmieć *„Organizacja ucząca się i jej rozwój”*. W rozdziale trzecim pt. *„E-learning narzędzie wspierające proces uczenia się w organizacji”*, będącym również wynikiem studiów literaturowych, Doktorantka zaprezentowała zagadnienie e-learningu w kontekście uczenia się organizacji. Ogólnie ujmując, struktura tych rozdziałów jest prawidłowa, a zawarte w nich treści są niezbędne do zrozumienia logiki badań, które opisano w kolejnych trzech rozdziałach – poznawczym i empirycznych.

W rozdziale czwartym o charakterze poznawczym pt. *„Konceptualizacja modelu wykorzystania e-learningu w rozwoju organizacji uczącej się”* Doktorantka przedstawiła podstawy koncepcyjne modelu zarządzania rozwojem organizacji uczącej się oraz dokonała jego konceptualizacji. W tym rozdziale następuje pewnie dysonans poznawczy – czy Doktorantka dokonuje konceptualizacji modelu zarządzania rozwojem organizacji uczącej się, czy modelu wykorzystania e-learningu w rozwoju organizacji uczącej się, co byłoby zgodne z celem głównym dysertacji, celami szczegółowymi i hipotezami oraz tytułem rozdziału. Do problemu tego wrócę w dalszej części recenzji.

Kolejne dwa rozdziały mają charakter empiryczny. Rozdział piąty pt. *„Weryfikacja modelu wykorzystania e-learningu w rozwoju organizacji uczącej się w świetle badań ilościowych”* stanowi projekcję wyników badań kwestionariuszowych ankietowych nad wykorzystaniem e-learningu w rozwoju organizacji uczącej się. W ostatnim rozdziale pt. *„Studium przypadku – egzemplifikacja modelu wykorzystania e-learningu w rozwoju organizacji uczącej się”* Doktorantka dokonała egzemplifikacji modelu wykorzystania e-learningu w rozwoju organizacji uczącej się na przykładzie firmy z sektora dóbr szybko zbywalnych. Przedstawione w ostatnich dwóch rozdziałach autorskie propozycje i analizy są ciekawe i mają nowatorski charakter, a przez to potwierdzają posiadanie przez Doktorantkę umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

W *„Zakończeniu”* Doktorantka sformułowała ogólne wnioski z przeprowadzonych badań, odniosła się do postawionego celu głównego i celów szczegółowych oraz sformułowanych hipotez, nakreśliła wkład wyników badań do nauki oraz bardzo ogólnie – kierunek dalszych prac badawczych, a także przedstawiła rekomendacje dla organizacji uczących się sektora dóbr szybko zbywalnych. Nie wskazała natomiast ograniczeń otrzymanych wyników badań.

Reasumując, mimo przedstawionych powyżej uwag można stwierdzić, iż układ pracy jest spójny i logiczny oraz pozytywnie należy ocenić go w zestawieniu z samym tytułem rozprawy, jej

celami i hipotezami. Wszystko to pozwala mi pozytywnie ocenić strukturę pracy w kontekście zidentyfikowanego problemu badawczego, postawionych celów i sformułowanych hipotez.

7. Ocena merytoryczna rozprawy i uwagi polemiczne

Przechodząc do szczegółowej oceny merytorycznej, na wstępie pragnę zaznaczyć, że podjęte przez Doktorantkę wysiłki badawcze zasługują na ocenę pozytywną, tak z uwagi na przedmiot podjętej problematyki, jak z uwagi i na starania podjęte, aby uzyskać jak najbardziej rzetelne wyniki. Autorka dość dobrze poradziła sobie z rozwiązaniem sformułowanego problemu badawczego, zweryfikowała hipotezy badawcze i osiągnęła postawione cele badawcze.

Do wartościowych tak pod względem teoretyczno-poznawczym, metodycznym, jak i empirycznym, a przede wszystkim z punktu widzenia wartości dodanej i wkładu pracy Doktorantki w rozwiązanie tytułowego problemu, należy zaliczyć w rozprawie:

- autorską konceptualizację i opercjonalizację modelu wykorzystania e-learningu w rozwoju organizacji uczącej się (rozdział 4);
- empiryczną weryfikację modelu wykorzystania e-learningu w rozwoju organizacji uczącej się (rozdział 5 i 6).

Wyniki badań i nowe propozycje naukowe zawsze prowokują do polemiki, skłaniają do pytań i formułowania nowych wniosków, a niejednokrotnie rodzą również pewne wątpliwości. Tak jest i w przypadku wyników badań Doktorantki. Wymienię w tym miejscu najważniejsze z moich wątpliwości i pytań, odnosząc się do treści zawartych w poszczególnych rozdziałach.

Rozdział pierwszy to ogólne rozważania na temat wiedzy jako zasobu organizacji, modeli zarządzania wiedzą oraz typologii organizacji opartych na wiedzy. Zauważa się kilka mankamentów tych wywodów, a najważniejszym jest to, iż treści te mają w większości charakter encyklopedyczny. Zabrakło natomiast autorskiej dyskusji Doktorantki nad kolejnymi poruszonymi zagadnieniami, zwłaszcza w kontekście tytułowego problemu badawczego – modelu wykorzystania e-learningu na potrzeby rozwoju organizacji uczącej się oraz sformułowanych hipotez i postawionych celów badawczych.

Przykładowo, w podrozdziale 1.1 Doktorantka przedstawiała definicje wiedzy i różne jej kategorie, lecz zabrakło dyskusji nad nimi i własnych propozycji stanowiących podstawę do przeprowadzenia własnych badań. Ponadto, treści z akapitu opisującego relacje pomiędzy wiedzą jawną i niejawną wiedzy na s. 15 zostały powtórzone na s. 17.

Podrozdział 1.2 stanowi projekcję różnych modeli zarządzania wiedzą, i do modeli zarządzania wiedzą, a nie tworzenia wiedzy w organizacji powinien nawiązywać tytuł tego rozdziału. Również tutaj brakuje dyskusji i własnych przemyśleń Doktorantki.

Tytuł podrozdziału 1.3 nie odzwierciedla jego treści dotyczącej strategii personalizacji i kodyfikacji wiedzy.

W podrozdziale 1.4 o typologii organizacji opartych na wiedzy zabrakło rozważań na temat istoty tych organizacji – Doktorantka wprowadziła pojęcie organizacji opartych na wiedzy, ale go nie wyjaśniła i nie zinterpretowała w kontekście dalszych rozważaniach o różnych typach tych organizacji, w tym organizacji uczącej się. Jednym z polskich badaczy, który wniósł znaczny wkład do badań nad organizacją uczącą się jest prof. J. Rokita². Jednakże jego wyniki badań zostały w dysertacji pominięte. Reasumując, rozważania w rozdziale pierwszym powinny być autorską dyskusją nad wiedzą i zarządzaniem nią oraz organizacjami opartymi na wiedzy w kontekście zdefiniowanego problemu badawczego, sformułowanych hipotez i postawionych celów.

Podobnie jak w rozdziale pierwszym, również w rozdziale drugim traktującym o uczeniu się organizacji zabrakło autorskiej dyskusji Doktorantki nad kolejnymi poruszonymi zagadnieniami, zwłaszcza w kontekście modelu wykorzystania e-learningu na potrzeby rozwoju organizacji uczącej się oraz sformułowanych hipotez i postawionych celów badawczych.

Tytuł podrozdziału 2.1 powinien być skoncentrowany na istocie i modelach uczenia się, bo o tym ten rozdział traktuje. Doktorantka opisuje w nim różne modele uczenia, ale zabrakło twórczej i krytycznej dyskusji nad nimi i nad tytułowym procesem uczenia się w organizacji.

Podrozdział 2.2 jest projekcją koncepcji organizacyjnego uczenia się. Doktorantka przedstawiła w nim definicję procesu organizacyjnego uczenia na tle innych zestawionych w tabeli 2.1 definicji. Następnie w tabeli 2.2 zidentyfikowała różne modele organizacyjnego uczenia się (błędnie zatytułowano tabelę jako „Wybrane definicje organizacyjnego uczenia się”), następnie wskazała, że w pracy wykorzystuje model D. Kima (s. 56), i przeszła do omówienia kolejnych modeli wyszczególnionych w tabeli i nie ujętych w niej. Ten fragment dysertacji jest nieczytelny i trudno zinterpretować zamysł badawczy Autorki. W związku z tym chciałabym zadać Doktorantce pytanie: Na jakiej podstawie i co było powodem, iż Doktorantka jako podstawę swoich badań wybrała model D. Kima? Czym on się różni od innych opisanych modeli, co łączy go z innymi modelami i jakie jego cechy zadecydowały, iż stanowił on rudymet badań?

W podrozdziale 2.3 dotyczącym podstawowej koncepcji dysertacji – organizacji uczącej się – Doktorantka dokonała zestawienia literaturowych definicji tej koncepcji, zabrakło natomiast ich dogłębnej analizy z punktu widzenia elementów im wspólnych i tych, które je różnią.

Podrozdział 2.4 traktuje o rozwoju organizacji uczącej się. Doktorantka zaproponowała w nim definicję tego rozwoju (s. 70). Nasuwa się tutaj pytanie do Doktorantki, co było podstawą tej definicji i jaki wpływ na jej sformułowanie miały przedstawione w dalszej części podrozdziału

---

² Rokita J. (2003). *Organizacja ucząca się*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Katowice.

modele rozwoju organizacji? Które z opisanych modeli i jakie ich elementy znalazły odzwierciedlenie w definicji organizacyjnego uczenia się?

W rozdziale trzecim Doktorantka przedstawia koncepcję e-learningu, trzecią po organizacyjnym uczeniu się i rozwoju organizacji uczącej się, podstawową koncepcję dysertacji. Na tle zebranych z literatury definicji Doktorantka zaproponowała definicję stanowiącą podstawę przeprowadzonych przez nią badań (s. 80), aby następnie naświetlić rozwój e-learningu, począwszy od jego pierwszej generacji (model korespondencyjny), do piątej generacji inteligentnego modelu sieciowego e-learningu. W moim odczuciu zbyt mało uwagi poświęcono piątej generacji e-learningu, zwłaszcza w kontekście dynamicznego jego rozwoju wywołanego pandemią Covid-19. Pojawia się zatem pytanie do Doktorantki: Jak zmienił się e-learning po wpływie pandemii Covid-19? Jakie nowe technologie i narzędzia e-learningu znalazły wykorzystanie, a które z dotychczas używanych straciły zastosowanie?

W podrozdziale 3.4 Doktorantka skoncentrowała uwagę na e-learningu korporacyjnym. Zaprezentowała ciekawe modele projektowania kursów elearningowych oraz poziomy dojrzałości e-learningu w organizacjach. Wartość tej części dysertacji byłaby znacznie wyższa, gdyby Doktorantka dokonała czytelnej próby identyfikacji cech e-learningu i odniosła je do poszczególnych poziomów dojrzałości. Punktem wyjścia do tych prac powinien być jeden z modeli dojrzałości organizacyjnej, np. BPMM³ (*Business Process Maturity Model*), CMMI⁴ (*Capability Maturity Model Integration*), model P. Grajewskiego⁵, model E. Skrzypek i M. Hofmana⁶, ISO 9004⁷ (Norma dotycząca zarządzania jakością – jakość organizacji – wytyczne osiągnięcia trwałego sukcesu) czy EFQM⁸ (*European Foundation for Quality Management*).

Rozdział czwarty przedstawia oparte na literaturze własne przemyślenia Doktorantki dotyczące konceptualizacji i operacjonalizacji modelu wykorzystania e-learningu w rozwoju organizacji uczącej się, co jest ściśle związane z tytułem dysertacji, jej celem głównym i celami szczegółowymi oraz hipotezami. Niekonsekwencja terminologiczna powoduje jednak, że czytelnik gubi się w zamiarach badawczych Doktorantki. Nie wiadomo bowiem co skłoniło Autorkę, iż w podrozdziałach 4.2 i 4.3 proponuje i omawia „*model zarządzania rozwojem organizacji uczącej*

---

³ J. Lee, D. Lee, s. Kang (2007). *An Overview of the Business Process Maturity Model (BOMM)*, [w:] *Advances in Web and Network Technologies, and Information Management APWeb/WAIM 2007 International Workshops: DBMAN 2997, WebETrends, Huang Shan, China, Proceedings*, s. 384-395.

⁴ T. B. Kalinowski (2012). *Koncepcja oceny dojrzałości procesów logistycznych*, „Zeszyty Naukowe”, 224, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, s. 37-47.

⁵ P. Grajewski (2007). *Organizacja procesowa: projektowanie i konfiguracja*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.

⁶ M. Hofman, E. Skrzypek (2010). *Zarządzanie procesami w przedsiębiorstwie*, Wolters Kluwer.

⁷ PN-EN ISO 9004 (2010). *Zarządzanie ukierunkowane na trwały sukces organizacji. Podejście wykorzystujące zarządzanie jakością*, PKN, Warszawa.

⁸ T. Buchacz (2005), *Zastosowanie modelu EFQM do doskonalenia organizacji*, „Problemy Jakości”, 37.4, s. 33-35.

się”. Biorąc pod uwagę istotę modelu określonego jako „*model zarządzania rozwojem organizacji uczącej się*” jest ona zupełnie inna niż istota modelu, który jest przedmiotem badań w dysertacji – „*modelu wykorzystania e-learningu w rozwoju organizacji uczącej się*” i do którego będę się odnosiła w dalszej części recenzji (mimo innej terminologii użytej w tym rozdziale przez Doktorantkę).

Zaproponowany model wykorzystania e-learningu w rozwoju organizacji uczącej jest ciekawą propozycją badawczą i ma znamiona nowości. Nie mniej, tak jak każda nowa propozycja naukowa, tak i ten model budzi w szczegółach wątpliwości i skłania do stawiania pytań. Najważniejsze z nich są następujące:

- Zaproponowany model obejmuje trzy konstrukty: rozwój organizacji uczącej się, organizacyjne uczenie się i e-learning. Taka budowa modelu wynika z rozważań Autorki przeprowadzanych w poprzednich rozdziałach dysertacji. Dla poszczególnych konstruktów Doktorantka zidentyfikowała zmienne go opisujące, ale nie wskazała wyraźnie badań, które stanowiły rudymet dla takiego pomiaru konstruktów. I stąd nasuwają się wątpliwości i pytania o wcześniejsze badania (literaturę lub ew. badania własne), które stanowiły podstawę do takiej operacjonalizacji konstruktów – tylko wówczas bowiem można zakładać wiarygodność i rzetelność propozycji naukowej. Przykładowo, na s. 115-116 przedstawiono model rozwoju organizacji uczącej się, który wykorzystano w konceptualizacji i operacjonalizacji. Brakuje jednak wskazania na jakiej podstawie taki model przyjęto, a następnie na s. 126-129 dokonano jego operacjonalizacji (jednocześnie pomijając poziom – Innowacyjność i inteligencja). Taka sama uwaga dotyczy pozostałych dwóch konstruktów.
- Zdefiniowane dla konstruktów zmienne, za pomocą których Doktorantka proponuje dokonać pomiaru tychże konstruktów musiały z pewnością znaleźć odzwierciedlenie w kwestionariuszu ankietowym. Niestety, nawet bardzo dokładna analiza kwestionariusza w kontekście zaproponowanych zmiennych nie pozwala jednoznacznie odpowiedzieć na pytanie: Które pytania w kwestionariuszu dotyczą poszczególnych zmiennych. Przykładowo, dla konstruktu *e-learning* zidentyfikowano trzy zmienne obserwowalne, tj. dystrybucja treści, treści szkoleniowe i usługi nauczania zdalnego. Natomiast w kwestionariuszu są cztery pytania w skali Likerta (wykorzystywane w metodzie SEM), których powiązanie ze zmiennymi nie jest oczywiste, a ponadto skoro Doktorantka wyszczególniła trzy zmienne obserwowalne to dlaczego obserwuje cztery.

W związku z powyższymi proszę, aby Doktorantka w Autoreferacie dokonała stosowanego wyjaśnienia zasygnalizowanych wątpliwości dotyczących konstruktów, zmiennych i pytań w kwestionariuszu.

Rozdział piąty przedstawia bardzo szczegółowo wyniki badań nad weryfikacją zaproponowanego autorskiego modelu wykorzystania e-learningu w rozwoju organizacji uczącej się – analizy statystyczne. Do tej części pracy mam dwa pytania: Jakie są różnice pomiędzy

metodologią, metodyką i metodą? Jakie są główne wnioski z przeprowadzonych badań ankietowych w kontekście celów i hipotez badawczych?

Rozdział szósty jest projekcją studium przypadku, które według Autorki jest przykładem egzemplifikacji modelu wykorzystania e-learningu w rozwoju organizacji uczącej się. Wywiad przeprowadzony na potrzeby opisu studium przypadku jest skoncentrowany na modelu rozwoju organizacji uczącej się, obejmującym pięć poziomów (nie cztery, jak w kwestionariuszu ankietowym). W mojej opinii, w opisie studium przypadku na poszczególnych poziomach rozwoju organizacji uczącej się należało mocniej wyeksponować elementy e-learningu oraz organizacyjnego uczenia się, które poddano analizie w badaniu ankietowym. Do tej części pracy mam pytanie podobne jak do rozdziału poprzedniego: Jakie są główne wnioski ze studium przypadku w kontekście celów i hipotez badawczych?

W „Zakończeniu” nie odnalazłam ograniczeń wyników badań oraz kierunków udoskonalenia zaproponowanego autorskiego modelu wykorzystania e-learningu w rozwoju organizacji uczącej. W związku z tym kieruję pytania do Doktorantki: Jakie ograniczenia mają otrzymane wyniki badań? W jakim kierunku należy udoskonalić zaproponowany model?

Reasumując, wymienione uwagi krytyczne i polemiczne nie podważają mojej ogólnej pozytywnej oceny rozprawy. Mają one, w moim zamyśle, być pomocne w dalszych pracach badawczych Doktorantki. Z całą stanowczością mogę stwierdzić, iż Doktorantka rozwiązała sformułowany problem badawczy, a dysertacja, jej treści, wartość dodana naukowa i aplikacyjna wpisują się w „standardy” prac doktorskich.

8. Ocena strony formalnej i redakcyjnej pracy

Doktorantka powinna zwrócić uwagę na fakt, iż wartość pracy doktorskiej (a także każdej innej pracy naukowej) zawsze obniżają usterki formalne, takie jak nieprecyzyjne i niejednoznaczne formułowanie myśli oraz błędy językowe, stylistyczne i redakcyjne. Usterki o takim charakterze bardzo często wpływają ujemnie na przejrzystość i logikę wyводу oraz utrudniają odbiór treści. W rezultacie praca może być bardzo słabo oceniona. Dlatego z obowiązku recenzenta poczyniłam uwagi o charakterze redakcyjno-językowym.

Przykładowe błędy redakcyjne i językowe są następujące:

- Błędne używanie słowa „szereg”, np. na s. 109 – „szereg obiektów”, na s. 134 – „szereg innych wskaźników” czy na s. 182 – „szereg działań” itd. Powinno być „wiele obiektów”, „wiele innych wskaźników”, „wiele działań”;
- Brak jednolitości w cytowaniach literatury – podawanie pełnego imienia, podawanie pierwszej litery imienia, podawanie tylko nazwiska;
- Brak spacji pomiędzy znakami, np. na s. 23 – „...Taylora- amerykańskiego...” i inne;

- Urwany tekst w liniach, np. na s. 23, 27 i innych;
- Nieprawidłowe używanie przecinków w zdaniach, np. brak przecinków przed zwrotami, takimi jak: „*takich jak*”, „*takie jak*”, „*jak i*” i inne;
- Występowanie błędów stylistycznych, np. na s. 22 – „*...zapropowowali rozróżnienie między dwoma podejściami zarządzania wiedzą, strategię personalizacji (people-to-people) i strategię kodyfikacji (people-to-documents).*”, na s. 35 – „*Można wyróżnić trzy podstawowe typy teorii uczenia się (Bartkowiak, 1999): społecznego uczenia się (learning theory), zakładające związek między uczeniem się, a zakładaną skutecznością*”, na s. 57 – „*...robotnicy bliżej stykają się z problemem...*”, na s. 59 – „*Siła relacji uczenia się jednostki i uczenie się organizacji jest zależne od wielkości wpływu, jaki ma dana osoba.*” i inne;
- Występowanie literówek, np. na s. 35 – „*społecznego uczenia się*”, na s. 54 – „*zagadnienia*”, na s. 58 – „*zaopserwuj*”, „*opracowywania*”, na s. 59 – „*wielkkości*” i inne.

Reasumując, przedstawioną do recenzji rozprawę należy ocenić przeciętnie pod względem formalnym. W przyszłości opracowując teksty naukowe Doktorantka musi z większą starannością zadbać o redakcję i język tekstu. Z pewnością przy znacznej objętości pracy trudno jest bez profesjonalnej redakcji uniknąć błędów i usterek, lecz niedociągnięć tych jest w pracy dość dużo.

9. Wniosek końcowy

Recenzowana dysertacja jest na dobrym poziomie merytorycznym oraz przeciętnym poziomie metodycznym i redakcyjnym. Wnosi ona istotne wartości merytoryczne, tak o charakterze poznawczym, jak i empirycznym, do nauk społecznych, dyscypliny nauki o zarządzaniu i jakości, specjalności informatyka ekonomiczna. Wypełniają one lukę w wiedzy dotyczącej wykorzystania e-learningu na potrzeby organizacji uczących się. Dysertacja stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazuje wiedzę Autorki oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia eksperymentów badawczych.

Reasumując, recenzowana rozprawa doktorska Pani mgr Edyty Kowalskiej pt. „*Wykorzystanie e-learningu w rozwoju organizacji uczącej się*” napisana pod kierunkiem naukowym promotora prof. dr hab. Doroty Jelonek oraz promotora pomocniczego dr. inż. Tomasza Turka spełnia wymogi stawiane dysertacjom doktorskim przez Ustawę o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 roku, artykuł 13, ustęp 1 (Dz.U. z 2017 r., poz. 1789 z późniejszymi zmianami). Wnoszę zatem wniosek o jej przyjęcie przez Radę Dyscypliny Naukowej *Nauki o Zarządzaniu i Jakości* Wydziału Zarządzania Politechniki Częstochowskiej oraz dopuszczenie do publicznej obrony.

PODPIS ZAUFANY

EWA
ZIEMBA

14.04.2022 22:08:09 [GMT+2]

Dokument podpisany elektronicznie
podpisem zaufanym

